

Nachtvlinders vormen een grote familie, met in Vlaanderen alleen al meer dan 2500 soorten.

Het grote belang van **motten**

Een lieveling in de tuin

Er zijn veel meer nachtvlinders dan dagvlinders, maar nachtvlinders worden minder intensief bestudeerd. Toch kunnen de motten ons veel vertellen over de kwaliteit van een landschap. *Knack* trok op pad met een toegewijde mottenvanger en begon in eigen huis.

DOOR DIRK DRAULANS

Het bepalen van de ecologische kwaliteit van een landschap is niet gemakkelijk. Het is niet omdat er op het eerste gezicht geen dieren in zitten, dat het niet interessant kan zijn. Zeker in de discussie over het nut van het concept 'ecosysteemdiensten' is een correcte inschatting van de waarde van een landschap belangrijk. Ecosysteemdiensten drukken de waarde uit die een landschap heeft voor de mens: een landschap kan nuttig zijn om water op te houden, milieuvervuiling weg te filteren, gewassen te bestuiven en hout of natuurlijk voedsel te produceren.

Nachtvlinders blijken uitermate geschikt om de kwaliteit van een landschap te evalueren. Het is een grote familie met in Vlaanderen alleen al meer dan 2500 soorten, die in sterk variërende aantallen kunnen voorkomen. 'Een groot deel van de variatie in soorten en aantallen nachtvlinders kan worden verklaard door de structuur van het landschap', zegt Bart Van Camp, een landschapsarchitect die in zijn vrije tijd intensief met motten bezig is. 'De band is zo sterk dat ik omgekeerd ook kan voor-

spellen welke motten ik zal vinden als ik een landschap zie.'

'Het zou goed zijn voor ons onderzoek om enkele stadsmilieus te bemonsteren', had Van Camp gezegd. De redactie van *Knack* bevindt zich langs een grote invalsweg in Brussel, midden in een kantorenwijk waarin druk gewerkt wordt. Rond het gebouw ligt een tuin met kortgemaaid grasveld en exotische bomen en struiken. Van Camp vond het een geschikte locatie.

Een hele nacht brandde er een sterke lamp op een speciaal voor motten ontworpen val, waarin lege eierdozen geplaatst worden om de diertjes na vangst tegen zichzelf te beschermen: ze gaan op de dozen zitten en beschadigen hun vleugels niet door eindeloos rond

te blijven vliegen. Het opstellen duurde een kwartiertje – het was duidelijk niet de eerste keer dat Van Camp met de val aan de slag was.

Het weer was niet echt geschikt voor mottenvangst – te druilerig – maar desondanks ving hij liefst vijftig soorten, waaronder een paar zeldzame ▶

'Motten vliegen overal, in landbouwzones, industriegebieden en natuurrezervaten.'

BART VAN CAMP: 'Opvallend is dat we van de meeste soorten slechts één exemplaar vingen'.

► die wellicht nooit eerder in de regio Brussel gevangen waren: de drievlekspanner en de groene korstmossuil. Er zaten ook drie exemplaren van de Spaanse vlag in de val: de enige in België voorkomende nachtvlinder die door de EU beschermd wordt. Het was de eerste keer dat Van Camp er drie in één nacht ving.

'Opvallend is dat we van de meeste soorten slechts één exemplaar vingen', evalueerde hij het resultaat. 'Dat betekent dat de diertjes hier gewoon voorbijvliegen op zoek naar een geschikte plaats om hun eieren af te zetten – veel motten hebben specifieke planten nodig voor hun voortplanting. Het illustreert hoe belangrijk zogenaamde groene corridors zijn, zeker in een stadsmilieu: langgerekte groene elementen in een landschap die dieren kunnen volgen bij hun verplaatsingen.'

Om het verschil met een natuurlijk milieu duidelijk te maken, kwam Van Camp ook een nacht in mijn tuin motten vangen, in een polderlandschap aan de rand van een beschermd natuurgebied. Die nacht was het weer evenmin echt geschikt voor motten: er was te veel maanlicht, dan worden de diertjes minder door de lamp aangetrokken. Toch mochten we niet klagen: 130 exemplaren en 45 soorten. Ik leerde dat de naamgevers van motten mensen met veel inspiratie waren: houtspaander, goudvenstertje, appeltak, haarbos, lieveling... 'Er zijn meer dan 2500 soorten nachtvlinders in ons land, en die moesten allemaal een Nederlandse naam krijgen', zuchtte Van Camp. 'Dat was heksenwerk.'

Er was een uiterst zeldzame soort bij: de witroze stipspanner, de zeldzaamste mot die Van Camp dit jaar tijdens zijn

campagne zou vangen. Ze werd nooit eerder in Oost-Vlaanderen gezien, en de vorige vangst in Vlaanderen dateert van drie jaar geleden. Het is een soort die in principe aan duinen met de plant strandbriet gebonden is. Mogelijk is de strandbriet beschikbaar in het in de buurt gelegen Antwerpse havengebied, maar het kan ook zijn dat de mot zich aanpast aan een nieuw leefmilieu, noodgedwongen, omdat haar oorspronkelijke biotoop verdwijnt.

Voedsel voor vlermuizen

Dit seizoen bemonsterde Van Camp al twintig tuinen. Dat is, in zijn woorden, 'een beperkte steekproef die niet het volledige nachtvlinderseizoen dekt'. Volgend jaar begint hij er vroeger aan. In feite is er geen nachtvlinderseizoen. Er kunnen het hele jaar door motten gevangen worden, zelfs in de winter, want er

zijn echte koudweerspecialisten. De zomer is wel het hoogseizoen, want de gulden regel is: hoe warmer het weer, hoe meer motten.

Om de aandacht te vestigen op het belang van nachtvlinders ging Van Camp ook in de tuin van een aantal bekende Vlamingen motten vangen (zie kader). In totaal ving hij ongeveer 400 soorten, met een gemiddelde van 63 soorten (en 165 exemplaren) per tuin. De variatie was enorm: slechts 6 procent van de soorten werd in minstens de helft van de tuinen aangetroffen. Onder meer de huismoeder – een mot dus – werd in vele tuinen gevonden (maar niet in die van mij).

'Motten trekken zich niets aan van onze neiging om het landschap op te delen in bestemmingen', legde Van Camp uit. 'Ze vliegen overal, in landbouwzones, industriegebieden en natuurreserve- vaten. Nachtvlinders vormen samen met ►

Motten op bezoek bij BV's

De nachtvlindervangst bij bekende Vlamingen leverde speciale vondsten op.

Het kan symbolisch zijn: in de tuin van Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw **Joke Schauwiege** (CD&V) werden nauwelijks 28 soorten motten opgetekend. De minister woont in een groene wijk omringd door een open landbouwland- schap. Ze kan uit het povere resultaat leren dat een een- zijdig landbouwland- schap niet geschikt is voor veelzijdige natuur. De eerlijkheid gebiedt wel te melden dat het de nacht van de vangst in feite te koud was voor nachtvlinders.

De meeste nachtvlinders werden aangetroffen in de tuin van zangeres **Vanessa Chinitor**: 106 soorten. 'Een grote

tuin in een cultuurland- schap met veel ruimte voor wildernis, ideaal voor nachtvlinders', aldus Bart Van Camp. Het was daarenboven excellent weer om nachtvlin- ders te vangen.

In de tuin van Open VLD-voor- zitter **Gwendolyn Rutten**, aan de rand van een dorp, werden 95 soorten gevangen, waaronder het zeldzame kanariepietje. 'Opvallend was dat we er weinig kleine motten vingen', zegt Van Camp. 'Mogelijk waren de tuinen er te hoog voor. In enkele piepkleine stadstuin- tjes met heel hoge muren vingen we slechts een paar motten.'

Niet zo bij Antwerps

burgemeester **Bart De Wever** (N-VA) die langs

een drukke inval- weg woont, maar zijn tuin is wel een groene oase met prachtige bomen die ooit deel uitmaakten van het Rivierenhof. Er werden 40 soorten gevangen, waarvan vooral het grote aantal buxusmotten opviel: een Aziatische migrant die schade kan veroorzaken.

Oud-voorzitter **Herman Van Rompuy** van de Europese Raad wilde motten gaan vangen in de tuin van de boswachter van het Zoniën- woud. Wegens het slechte weer werden er amper 22 soorten gevangen. Dat belette Van Rompuy niet om een haiku over de mot te maken: *Slapende dagen Ontwaken in het donker Vlinders van de nacht.*

Vlinders leven liever 's nachts

Het is niet duidelijk waarom er meer nacht- dan dagvlinders zijn.

Om natuurgebieden te monitoren, gebruiken natuurbeschermers gemakkelijk te inventariseren families zoals vogels en dagvlinders. Liever dan nachtvlinders. Ilf Jacobs van de vereniging Natuurpunt is een allround natuurkenner die even goed thuis is in de vogelwereld als in die van de insecten. Hij volgt regelmatig vaste trajecten in natuurgebieden en telt er alle vlinders die hij ziet. Als je zoiets jaren kunt volhouden, leer je veel over hoe de natuur in een gebied evolueert. Voor

dagvlinders is dat niet zonder belang, want veel soorten doen het erg slecht.

De vlinders die Jacobs ziet, zijn niet allemaal dezelfde als die welke het goed doen in de tuinvlindertellingen die Natuurpunt organiseert. Daarin waren dit jaar de atalanta en het klein koolwitje de toppers, met dank aan het warme voorjaar dat evenwel ongunstig uitviel voor de winnaar van vorig jaar: de kleine vos. Het ene jaar is het andere niet. Het werk van Jacobs draait meer om zandoogjes en blauwtjes, inbegrepen zeldzaamheden als de argusvlinder en het bruin blauwtje.

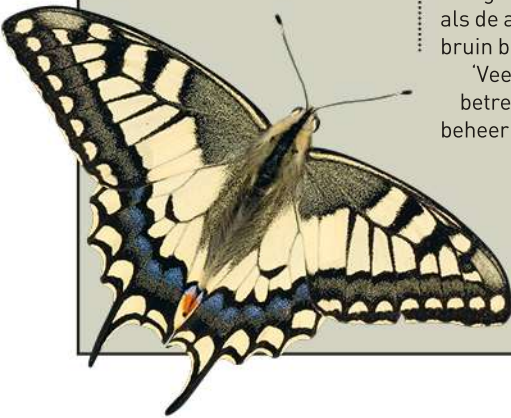
'Veel van wat we doen, betreft de evaluatie van het beheer van natuurgebieden',

KONINGINNEPAGE
Vlinders hebben een veelzijdige voeding nodig om te floreren.

vertelt hij. 'We moeten daarbij een goed evenwicht zoeken tussen het historisch landgebruik, een efficiënt beheer waarvan de kostprijs binnen de perken blijft en geschikte plaatsen voor zeldzame soorten. Dat impliceert onder meer dat er genoeg verschillende waardplanten (die gastheer zijn voor parasieten, nvdr) moeten zijn, want ook vlinders hebben een veelzijdige voeding nodig om te floreren.'

Jacobs, die meer met een verrekijker naar vlinders kijkt dan dat hij ze vangt, wist niet goed waarom er zo veel meer nacht- dan dagvlinders zijn: er leven slechts 67 soorten dagvlinders in Vlaanderen, tegen ongeveer 2500 vlinders van de nacht. Nachtvlinderexpert Bart Van Camp waagde zich evenmin aan het zoeken naar een verklaring. Beiden verwezen door naar bioloog Hans Van Dyck van de UCL, dé vlinderexpert in Vlaanderen en daarenboven een uitstekend popularisator van wetenschap. Maar zelfs hij wist het niet zeker.

'Over het algemeen is slechts 12 procent van de vlinderachtigen een dagvlinder', legde Van Dyck uit. 'In feite is een dagvlinder een afwijkende mot, maar over de precieze afstamming van de dagvlinders binnen de vlinders blijft onenigheid bestaan. Er zijn uiteraard grote ecologische verschillen tussen een leven 's nachts en overdag. Dagvlinders maken gebruik van goedkope zonne-energie, maar het nadeel daarvan is dat je bij gebrek aan zon stilvalt.'s Nachts kom je niet ver met zonne-energie, dus moet je je eigen lijfje warm stoken, wat veel energie vergt. Bij veel motten vertaalt zich dat in een veel dikker achterlijf en meer beharing om de geproduceerde warmte bij de vliegspieren te houden en niet meteen kwijt te spelen aan de koelere lucht. Interessant is dat er nachtvlinders bestaan, zoals de Sint-Jansvlinder, die overdag zijn gaan leven en een levensstijl hebben aangenomen die op die van dagvlinders lijkt. Het is dus geen eenvoudig verhaal.'

MOTTENVANGST IN DE TUIN VAN KNACK:

'Er was te veel maanlicht, dan worden de diertjes minder door de lamp aangetrokken.'

▶ zoveel andere gewone soorten de motor van onze ecosystemen. De vlinders zijn een belangrijke bron van voedsel voor vleermuizen, en de rupsen zorgen ervoor dat mezen hun jongen groot krijgen, want veel vogeltjes voeden zich in het broedseizoen bijna uitsluitend met rupsen.'

'Hoe dichterbij de mensen thuis, hoe belangrijker ecosystemediensten voor hen worden', stelt Van Camp. Hij houdt graag een pleidooi voor het belang van gewone natuur dicht bij de mensen, zoals tuinen, stadsgroen en plattelandnatuur. Hij heeft daarbij extra aandacht voor wat hij kleinschalige landschapselementen noemt: 'Dat zijn hagen, bomenrijen, dijken, graskanten en beken met begroeiende oevers die door een landschap snijden

en schuilplaatsen en verspreidingsroutes voor dieren vormen. Die streepjes natuur hebben uiteraard niet de kwaliteiten van grootschalige natuurgebieden, maar ze kunnen natuurgebieden met elkaar verbinden, wat belangrijk is voor de biodiversiteit. Het zijn tegenwoordig dikwijls de enige permanente natuurlijke elementen in een verder volledig uitgekleeft landbouwlandschap, de laatste toevluchtsoorden voor veel dieren. Het is uitermate belangrijk dat kleine natuurgebieden en gewone natuur in onze onmiddellijke leefomgeving niet vergeeten worden. Mijn mottenwerk moet daar de aandacht op vestigen.'

Voor meer informatie:
www.mottenvanger.be